

Наукові перспективи
Видавнича група

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СУЧАСНІЙ
НАУЦІ

№ 11(17)

2023

*Серія: історія та
археологія,
державне
управління,
економіка,
педагогіка,
техніка,
право*

*Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління
Асоціація науковців України
Науковий парк Національного Авіаційного Університету*

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Актуальні питання у сучасній науці»

*(Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка»,
Серія «Державне управління», Серія «Техніка»,
Серія «Історія та археологія»)*

Випуск № 11(17) 2023

Київ – 2023

*Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration
Association of Scientists of Ukraine
Scientific Park of the National Aviation University*

within the work of the Publishing Group "Scientific Perspectives"

«Current issues in modern science»

*("Pedagogy" Series, "Law" Series, Economy Series,
"Public Administration" Series, "Technology" Series,
"History and Archeology" Series)*

Issue № 11(17) 2023

Kyiv – 2023

«Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2023. № 11(17) 2023. С. 1259.

Свідоцтво про державну реєстрацію Серія Серія КВ № 25116-15056Р.

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із права (спеціальність - 081 Право), економіки (спеціальність - 076 Підприємництво та торгівля), педагогіки (спеціальність - 014 Середня освіта) та державного управління (спеціальність - 281 Публічне управління та адміністрування).

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2023 № 185 журналу присвоєно категорію "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія)

Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 13.11.2023, № 3/11-23).

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), Міждержавної гільдії інженерів консультантів, громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Журнал публікує оригінальні дослідницькі та оглядові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів державного управління, права, економіки, історії, педагогіки, техніки для їх інтеграції у європейський, світовий науковий простір. Цільова аудиторія: науковці, працівники вищих навчальних закладів та наукових інституцій, здобувачі вищої освіти, а, також фахівці тематики журналу.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Головний редактор: Дачій Олександр Іванович - доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Балаласва (Дорошенко) Катерина Вікторівна - кандидат технічних наук, доцент кафедри авіаційних двигунів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Бельська Тетяна Валентинівна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості (Київ, Україна)
- Будник Вікторія Анатоліївна - кандидат економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій Державного університету інфраструктури та технологій (Київ, Україна)
- Гбур Зоряна Володимирівна - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)
- Закієв Іслам Муса-Оган - старший науковий співробітник кафедри підтримання льотної придатності авіаційної техніки Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Заячківська Оксана Василівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Іванченко Євгенія Вікторівна — кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Ігнатович Сергій Ромуальдович - доктор технічних наук, професор, завідуючий кафедрою конструкції літальних апаратів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Ільїна Анастасія Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
- Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)

- Кавіліна Ганна Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- Кардаш Оксана Любомирівна — кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматики, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- Карусевич Михайло Віталійович - доктор технічних наук, професор, професор кафедри конструкції літальних апаратів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Катеринчук Іван Степанович - доктор технічних наук, професор кафедри телекомунікаційних та інформаційних систем Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
- Кінзерявий Василь Миколайович — кандидат технічних наук, доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Коваленко Валентин Васильович - доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник сектору авторського права та суміжних прав лабораторії авторського права та інформаційних технологій Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Київ, Україна)
- Ковтун Владислав Юрійович — кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Комнатний Сергій Олександрович - докторант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- Корченко Анна Олександрівна — доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Корченко Олександр Григорович — доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- Коштар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Кошова Світлана Петрівна — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- Кравчук Володимир Миколайович — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Крижина Наталя Павлівна – доктор наук державного управління, професор, Заслужений лікар України, директор Навчально-Наукового медичного інституту Київського міжнародного університету (Київ, Україна)
- Куриш Наталя Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- Марушева Олександра Анатоліївна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університет Новітніх Технологій (Київ, Україна)
- Маслак Тетяна Петрівна - кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри конструкції літальних апаратів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- Миргород-Карпова Валерія Валеріївна - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- Михайленко Любов Федорівна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- Михальчук Роман Юрійович - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмайльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- Мірошніченко Валентина Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
- Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- Ніколаєв Микола Ілліч - доктор історичних наук, професор кафедри історії на методикі її навчання Ізмайльського державного гуманітарного університету (Одеса, Україна)
- Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України (Львів, Україна)
- Огіснюк Альона Володимирівна - доктор економічних наук, доцент кафедри організації авіаційних робіт та послуг Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Оніщенко Наталя Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік НАПрН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України (Київ, Україна)
- Орлова Наталя Сергіївна — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Харків, Україна)

- Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна)
- Павлова Олена Миколаївна - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Палічук Юрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету (Чернівці, Україна)
- Присяжнюк Олексій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- Робак Ігор Юрійович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Харків, Україна)
- Руденко Юлія Анатоліївна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського (Одеса, Україна)
- Сидоренко Вікторія Миколаївна —асистент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Сирник Ярослав - доцент кафедри етнології та культурної антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)
- Січкарєнко Галина Геннадіївна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Київ, Україна)
- Сопілко Ірина Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Національного Авіаційного Університету (Київ, Україна)
- Терещенко Юрій Матвійович — доктор технічних наук, професор, лауреат Державної премії в області науки і техніки України, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри авіаційних двигунів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Титко Анна Василівна — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- Толочко Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)
- Хитровська Юлія Валентинівна - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
- Хохлачова Юлія Євгенівна — кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Чумак Оксана Володимирівна - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
- Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- Шеремет Інєса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- Шологон Лілія Іванівна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
- Якимчук Олег Феодосійович - керівник групи білінгу Відділу бізнес-систем Департаменту інформаційних технологій ПРАТ «Рівнеобленерго» (Рівне, Україна)
- Якушенко Олександр Сергійович — кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри авіаційних двигунів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Економіка»

Shylo V.M., Kisilova I.Yu. <i>LOAN PORTFOLIO OF UKRAINIAN BANKS</i>	17
Бечко П.К., Лиса Н.В., Пономаренко О.В., Нагорний В.І., Шеїн В.В. <i>РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ: УМОВИ ФОРМУВАННЯ, ТЕНДЕНЦІЇ І ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ</i>	31
Бєлкін І.В., Трапаїдзе С.М. <i>СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГУ У ТУРИЗМІ</i>	43
Бурдонос Л.І., Виноградня В.М., Вераксіч С.М. <i>ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА СУЧАСНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ</i>	60
Буткевич О.В. <i>ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ</i>	71
Бухарінова І.А., Косата І.А. <i>ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ</i>	85
Винничук Р.О. <i>ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ МАТРИЦІ КОМПЕТЕНЦІЙ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ</i>	97
Гончар М.Ф., Гончар С.Й., Ханік В.А. <i>РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ</i>	107
Гончар М.Ф., Реверенда Н.Ю., Гордон П.М. <i>ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАГРОЗ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ КАДРАМИ ІТ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ АГРЕСИВНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА</i>	118
Гриценко О.М. <i>ОСОБЛИВОСТІ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ</i>	126

Логоша Р.В., Дяченко М.В. <i>ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ</i>	138
Логоша Р.В., Прилуцький А.М., Підлубний В.Ф. <i>СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ</i>	153
Мельниченко О.О. <i>МАРКЕТИНГОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР</i>	167
Михайлишин В.В. <i>ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ВРАХУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ СТЕЙКХОЛДЕРІВ ПРИ ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ</i>	182
Охрименко І.Б., Шуляк Д.А. <i>ІННОВАЦІЇ OPEN-BANKING У РОЗВИТКУ БАНКОСТРАХУВАННЯ</i>	193
Писаренко Н.В., Громоздова Л.В., Дербеньова Я.В., Артеменко А.І., Буксіна І.В., Резніченко А.О. <i>МАРКЕТИНГОВО-ЛОГІСТИЧНА МОДЕЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ</i>	209
Сибірцев В.В., Кравченко В.П., Подплетній В.В. <i>ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	223
Шматко М.О., Череп А.В. <i>ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА</i>	231
СЕРІЯ «Державне управління»	
Антонова Л.В., Гололобов С.М. <i>МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ</i>	241
Бурчак Я.О., Федорчук О.М. <i>МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД</i>	259

Власовська Т.Г., Болбас О.М. <i>МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СТВОРЕННЯМ СТРАХОВОГО ФОНДУ ДОКУМЕНТАЦІЇ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ</i>	271
Гаврашенко А.А. <i>РЕСТИТУЦІЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ</i>	291
Зубчик О.А., Магеррамов А. <i>ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ</i>	304
Зубчик О.А., Руденко Д.П. <i>КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В ПЕРІОДИ ЕПІДЕМІЙ ТА ПАНДЕМІЙ В УКРАЇНІ</i>	316
Красников Є.В. <i>УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ</i>	331
Красностанова Н.Е., Медловська Н.В. <i>ІННОВАЦІЇ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ</i>	354
Лозовий В.С. <i>ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ У ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА ПРОПАГАНДИ У ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ 2022-2023 РР.</i>	366
Малько Н.О. <i>ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДИТЯЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	377
Малярєвський В.М. <i>ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР СТИМУЛЯЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА СУМІЖНІ ГАЛУЗІ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА</i>	386
Мельник С.М., Кедюліч В.В. <i>МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК ОСНОВА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД</i>	400
Підбережник Н.П. <i>РОЛЬ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	413

- Романенко І.Г., Ковальчук М.М.** 426
ОБґРУНТУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ВЛАДИ ТА ЛІДЕРСТВА В НОВОМУ ПУБЛІЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ ЯК ОСНОВА ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ
- Ткачова Н.М.** 443
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НАУКИ І ОСВІТИ ЯК ОСНОВНИЙ ПРІОРИТЕТ ПОВОЄННОГО ОНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ
- Цецик Я.П., Дорошук С.Б., Дзецько О.В.** 452
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АРХІВНИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
- Чебукін Ю.В., Комліченко О.О., Яковенко Є.О.** 462
ФОРМУВАННЯ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ
- Шевченко Н.О., Мареніченко В.В.** 475
РОЗВИТОК КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ІНСТРУМЕНТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ
- Яременко С.А.** 485
СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В УПРАВЛІННІ

СЕРІЯ «Право»

- Вакулик О.О., Харкевич Ю.І.** 496
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В ПЕРІОД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ
- Виноградова А.І.** 510
ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ПОТЕРПІЛОМУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ
- Дараган В.В., Шендрик Ю.В.** 523
РОЛЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ТА ПРОКУРОРА У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ У СФЕРІ ІНВЕСТУВАННЯ БУДІВНИЦТВА

Денисюк О.В. <i>ОКРЕМІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ</i>	533
Зуй В.В. <i>ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ</i>	545
Кравцов С.О., Мамницький В.Ю., Житарюк К.С. <i>ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ</i>	552
Крусян А.Р. <i>ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ В СУЧАСНИХ УМОВАХ</i>	562
Кудрявцева В.В., Жук І.М., Бодрухіна Є.А. <i>МЕДІАЦІЯ, ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ</i>	574
Куненко І.С. <i>ФЕНОМЕН ЮСТИЦІЇ ТА ЙОГО МІСЦЕ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ</i>	589
Лунгол О.М., Габорець О.А. <i>ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	602
Маслова-Юрченко К.О. <i>МОЖЛИВІСТЬ НОВАЦІЇ ВЕКСЕЛЬНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ</i>	616
Мельничук О.Ф. <i>ПРАВО НА ДОСТУПНІСТЬ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	631
Неофіга Д.Б. <i>НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ</i>	640
Орбець К.М. <i>ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД – НОВИЙ ВИД ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕФОРМИ ЯК НАПРЯМКУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ З ТОЧКИ ЗОРУ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ</i>	653
Подільчак О.М., Дунаєва Т.Є., Кулик К.Д. <i>ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ</i>	663

- Правдюк А.Л., Богдашкін А.В., Слободянюк І.М.** 679
ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
- Правдюк А.Л., Кітнік В.М., Петрик Б.І.** 690
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВОЕННОГО СТАНУ
- Харитонов С.О., Дунаєва Т.Є., Русанова Л.В.** 702
СПЕЦИФІКА ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

СЕРІЯ «Педагогіка»

- Papp G.G.** 712
COMPARISON OF PLATFORMS USED IN ONLINE EDUCATION
- Smuhliakova M.K., Ponomarenko N.M.** 722
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND LANGUAGE LEARNING APPS
- Антонець Н.Б.** 738
СТЕПАН ВАСИЛЬЧЕНКО У КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ ЗА УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ ШКОЛУ НА МЕЖІ ХІХ ТА ХХ СТОЛІТЬ: ДО 145-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ДІЯЧА
- Байлюк К.О.** 752
ПОРТРЕТ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї: ПРИЗНАЧЕННЯ РОДИНИ У СУСПІЛЬСТВІ
- Блохіна І.О.** 766
ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
- Борисюк І.Ю., Лоскутова Т.О., Камінський В.В.** 778
ІНТЕГРАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МЕДИЧНУ ОСВІТУ ЗВО УКРАЇНИ: РОЛЬ STEAM-ПІДХОДУ
- Боса В.П.** 792
КОНЦЕПТ «КОМУНІКАЦІЯ» В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІДГОТОВКИ ФІЛОЛОГІВ
- Варивончик Д.В., Ковтун Л.О., Струк Т.А.** 804
ІНТЕГРАЦІЯ КЛІНІЧНОГО ДОСВІДУ, ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ТА ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ У МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 342.733

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-690-701](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-690-701)

Правдюк Андрій Леонідович кандидат юридичних наук, доцент кафедри права, Вінницький національний аграрний університет, вул. Сонячна 3, м. Вінниця, 21000, тел.: (097) 330-72-40, <https://orcid.org/0000-0002-5248-8111>

Кітнік Володимир Михайлович здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Вінницький національний аграрний університет, вул. Сонячна 3, м. Вінниця, 21000, тел.: (068) 031-66-58

Петрик Богдан Іванович здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Вінницький національний аграрний університет, вул. Сонячна 3, м. Вінниця, 21000, тел.: (098) 083-37-87

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВОЕННОГО СТАНУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних проблем реалізації конституційного права на освіту. Конституційне право на освіту, як одне з основних прав людини, визнається важливим чинником забезпечення соціального розвитку особистості, а також гармонійного функціонування суспільства в цілому. Освіта є провідним аспектом в державі для створення та належного втілення принципів правової, демократичної держави, відновлення економіки, надання соціальних послуг населенню. Освіта потребує державного регулювання, яке визначає головні механізми реалізації цього права, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. Права людини – це юридичні можливості і свободи, обумовлені існуванням людини в суспільстві. Зміст права – слугувати як засобом забезпечення свободи так і засобом обмеження свободи й обсягу влади. Будь які заборони й обмеження повинні бути доцільними. Права людини є також об'єктом міжнародно-правового регулювання та захисту, і будь-яке законодавство має ґрунтуватися на них. Конституційне забезпечення права на освіту – є не лише гарантом реалізації особистих амбіцій і прагнень кожної людини, але й ключовим фактором розвитку національної культури, економіки та соціальної структури.

Досліджено стан нормативно-правового забезпечення конституційного права громадян на освіту й організації освітнього процесу в умовах дії правового режиму воєнного стану. Публікація розкриває аспекти розвитку

ефективної системи гарантування права громадян на освіту, підкреслюючи, що динамічний розвиток українського суспільства та його освітньої сфери потребує постійного удосконалення конституційно-правових механізмів гарантування та захисту зазначеного права. Цей процес реалізується як через удосконалення існуючих нормативно-правових актів, так і через прийняття нових законів.

Ключові слова: права людини, право на освіту, конституційне право на освіту, гарантованість, перспективи розвитку конституційного права на освіту.

Pravdiuk Andrii Leonidovych Candidate of Law Sciences, Associate Professor of the Department of Law, Vinnytsia National Agrarian University, Sonyachna St., 3, Vinnytsia, 21000, tel.: (097) 330-72-40, <https://orcid.org/0000-0002-5248-8111>

Kitnik Volodymyr Mykhailovych second (master's) level of higher education, Vinnytsia National Agrarian University, Sonyachna St., 3, Vinnytsia, 21000, tel.: (068) 031-66-58

Petryk Bohdan Ivanovich second (master's) level of higher education, Vinnytsia National Agrarian University, Sonyachna St., 3, Vinnytsia, 21000, tel.: (098) 083-37-87

THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO EDUCATION UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Abstract. The article is devoted to the study of theoretical and practical problems of implementing the constitutional right to education. The constitutional right to education, as one of the basic human rights, is recognized as an important factor in ensuring the social development of the individual, as well as the harmonious functioning of society as a whole. Education is a leading aspect in the state for the creation and proper implementation of the principles of a legal, democratic state, the restoration of the economy, and the provision of social services to the population. Education needs state regulation, which determines the main mechanisms for the realization of this right, especially in the conditions of the legal regime of martial law. Human rights are legal opportunities and freedoms due to the existence of a person in society. The content of law is to serve both as a means of ensuring freedom and as a means of limiting freedom and the scope of power. Any prohibitions and restrictions must be reasonable. Human rights are also the object of international legal regulation and protection, and any legislation must be based on them. The constitutional provision of the right to education is not only a guarantor of the realization of personal ambitions and aspirations of each person, but also a key factor

in the development of national culture, economy and social structure. The state of regulatory and legal provision of the constitutional right of citizens to education and the organization of the educational process under the conditions of the legal regime of martial law has been studied.

The publication reveals aspects of the development of an effective system of guaranteeing citizens' right to education, emphasizing that the dynamic development of Ukrainian society and its educational sphere requires constant improvement of the constitutional and legal mechanisms for guaranteeing and protecting this right. This process is implemented both through the improvement of existing legal acts and through the adoption of new laws.

Keywords: human rights, the right to education, the constitutional right to education, guarantee, prospects for the development of the constitutional right to education.

Постановка проблеми. Надзвичайні часи вимагають надзвичайних заходів і багато з них, безумовно, необхідні для відновлення територіальної цілісності, захисту суверенітету та охорони здоров'я населення. Проте деякі з цих заходів ґрунтуються не тільки на об'єктивній необхідності, але подекуди непропорційно втручаються в реалізацію конституційних прав та свобод людини, порушуючи цінності та принципи конституціоналізму. Особливо велика небезпека в демократичних країнах зі слабкими правовими та інституційними гарантіями. Особливі правові режими, що вводяться державою на подолання екзистенційних загроз, — це певним чином лакмусовий папірець, що демонструє рівень реалізації в країні принципу верховенства права, дієвості механізму стримувань та противаг, сильні та слабкі сторони демократії, в екстраординарних умовах [1, с. 7].

Освіта – це один з найдавніших соціальних інститутів, що викликана потребами суспільства відтворювати і передавати знання, уміння, навички, готувати нові покоління для життя, готувати суб'єктів соціальної дії для вирішення економічних, соціальних, культурних проблем, що стоять перед людством. У сучасному світі освіта – складне і багатоманітне суспільне явище, сфера передачі, усвоєння і перероблення знань і соціального досвіду. Освіта є певна система навчальних і виховних закладів, що здійснюють різноманітні форми залучення їх досвідів в усвоєння багатств культури. Існує популярна точка зору, можливо, зарозумілість епохи Просвітництва, що оскільки освіта є хорошою річчю, життя загалом покращується, якщо мати більше, а не менше освіти. Освіта може бути використана як засіб сприяння соціальній згуртованості, при формуванні нових ідентичностей або просуванні націоналістичних ідеологій. В широкому значенні освіта вважається суттєвим елементом людського розвитку. Побутує думка, що освічені люди краще

знають свої законні права та мають більше можливостей при формулюванні власних ідей та претензій, що сприяє особистому розвитку та зменшує ймовірність соціальних заворушень [2].

В умовах воєнної агресії одним із завдань освіти є формування в громадян переосмислення цивілізаційних цінностей, усвідомлення важливості реальної незалежності, розбудови держави на демократичних засадах. З огляду на це, актуальним є завершення адаптування системи національної освіти до стандартів єдиного європейського освітнього простору, широке упровадження практики підготовки фахівців спільно з європейськими університетами, студентські та докторські обміни, підготовка фахівців, спроможних захищати інтереси держави в умовах світової конкуренції. Відтак, наближення системи правової освіти до європейських стандартів зробить її менш формалізованою, практично спрямованою та відповідною потребам демократичного суспільства [3].

Право на освіту (вищу освіту) є одним із елементів конституційно-правового статусу людини і громадянина за своєю правовою суттю це право є невідчужуваним його не можна передати іншій особі або успадкувати, також від нього не можна відмовитися, що дозволяє віднести його до при родних прав людини і громадянина. Природне право безпосередньо пов'язане з освітніми свободами, зокрема, особа має свободу вибору професії, форми та місця навчання. Освіта повинна бути безоплатною, загальнодоступною та ґрунтуватися на гуманістичних засадах [4].

Конституційне право на освіту є однією із найважливіших та водночас – однією з найскладніших для науки конституційного права прав людини. Набуття чинності з 5 вересня 2017 р. Закону України «Про освіту», а також прийняття нових нормативно-правових актів в галузі освіти, погоджених із вищевказаним законом, ставить на порядок денний питання про якість та повноту конституційно-правових гарантій права на освіту, способи захисту зазначеного права.

28 лютого 2022 р. президент України Володимир Зеленський підписав заяву на вступ України до ЄС. 1 березня 2022 р. Європарламент проголосував за статус кандидата на членство у ЄС для України. Ця підстава є вирішальною, адже вплив євроінтеграційних процесів на освіту і науку відображені в реформах Міністерства освіти і науки України. Вони покликані утвердити кращі стандарти європейської освітньої і наукової традиції в українському суспільстві [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання конституційного права людини на освіту стали предметом наукових досліджень В. О. Боняк, О. Ф. Мельничук, М. М. Ребкало, Л. П. Самофалов, В. С. Олійник Є. Єгоров, Л. Ковтун, О. Конопляник, С. Кушнір, О. Локшина, О. Назаренко, П. Нажа, В. Савіщенко та інших.

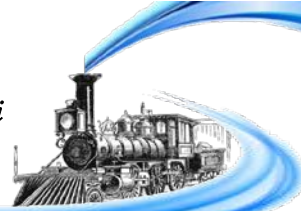
Метою статті є дослідження конституційного права на освіту в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Гарантованість – найважливіша ознака конституційного права на освіту, яка визначає міру його реального існування. За відсутності гарантій реалізації цього права воно є фікцією, як і відповідна частина Конституції України. Іншими словами, право на освіту є юридичною та соціальною реальністю лише в міру того, наскільки воно гарантоване державою з точки зору закону та реальних соціальних ресурсів. Таким чином, і гарантії права на освіту формуються у взаємозв'язку його соціальних та юридичних аспектів. Конституційне право на освіту в Україні, регламентуючи статус особи в країні, відображає прагнення і обов'язок української держави сприяти розвитку кожної людини, і у зв'язку з цим характеризується постійним підвищенням рівня гарантій реалізації цього права. Не завжди такі гарантії пов'язані з обов'язком держави як учасника конкретних правовідносин. Більш того, конституційне право на освіту може бути реалізоване без вступу громадянина в конкретні правовідносини (наприклад самоосвіта) [6].

Гарантування державою права на освіту має велике значення для розвитку особистості та суспільства. Адже ефективна реалізація цього права забезпечує задоволення потреб людини в здобутті знань, формуванні вмінь, навичок, особистих якостей та інших компетентностей. Право на освіту є основою реалізації цілого ряду інших конституційних прав. Вона забезпечує людині високий рівень життя, повагу і гідність, розвиток творчих здібностей, вибір професії, всебічний і гармонійний розвиток тощо. Це право спрямоване на забезпечення повноцінного функціонування державних і громадських інститутів, національної безпеки, воно зміцнює стабільність у суспільстві та сприяє розбудові демократичної, соціальної та правової держави [7].

Проте сам по собі той факт, що конституційне право на освіту може бути реалізоване поза конкретними правовідносинами, не послаблює значення держави у здійсненні цього права. Держава за допомогою різних умов і засобів сприяє громадянам у реалізації ними конституційного права на освіту навіть тоді, коли ні прямо, ні опосередковано не є суб'єктом правовідносин. Важливо підкреслити, що у сфері гарантування права на освіту найважливішою є саме функція сприяння з боку держави та правової системи, а не охорона права громадянина від можливих порушень.

Так, на думку В. Боняк, гарантіями досліджуваного права є чітка система соціально-економічних, політичних, юридичних та ідеологічних умов, засобів і способів, які забезпечують фактичну реалізацію, охорону та захист конституційного права людини і громадянина на освіту, за яких особистість (людина і громадянин) може реально захистити і відстоювати на законних підставах передбачену Конституцією України, законодавчими актами можливість [8, с. 124].

О. Мельничук зазначає, що гарантії права на освіту – це сукупність об'єктивних і суб'єктивних загальносоціальних умов і правових засобів, що забезпечують реалізацію, захист та охорону права на освіту [9, с. 272].

Водночас, на думку М. О. Тимошенко, «конституційне регулювання питань вищої освіти та її складових, відповідне програмування правового закріплення цієї сфери суспільних відносин є об'єктивним відображенням загально суспільного значення та функціональних властивостей феномену вищої освіти для розвитку особистості, суспільства і держави, втіленням суспільної цінності зазначеного феномену в сучасних умовах розвитку глобалізованої цивілізації» [10].

Наразі право на освіту (вищу освіту) включене до міжнародних стандартів прав людини й закріплене у міжнародних і національних нормативно-правових документах. Стаття 53 Основного Закону України встановлює право кожного на освіту.

Стаття 3 Закону України «Про освіту», конкретизуючи норму ст. 53 Конституції України, закріплює право кожного на якісну та доступну освіту. При цьому законодавець розкриває зміст права на освіту. Так, Законом передбачено, що право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України.

Згідно з позицією, висловленою в рішенні Конституційного Суду України від 04.03.2004 р. (справа про доступність і безоплатність освіти), під доступністю освіти, що ґрунтується на принципах рівності, передбачених ст. 24 Конституції України, слід розуміти неможливість відмови будь-якій особі, незалежно від її статі, раси, національності, соціального, майнового стану та інших обставин, у праві на освіту. Сутність безоплатності освіти полягає у створенні державою можливості особам на здобуття освіти в державних і комунальних закладах освіти без внесення плати у будь-якій формі за освітні послуги [11].

На думку Голови Конституційного Суду України КСУ протягом 2018-2019 років Шевчука С.В., конституційне право на освіту (вищу освіту) є одним із найважливіших соціально-культурних прав людини. «Без освіти, яка є основою соціального, економічного розвитку суспільства, не було би держави. Забезпечення та захист конституційних прав і свобод людини й громадянина, зокрема права на освіту, є обов'язком держави. Про це неодноразово у своїх рішеннях наголошував Конституційний Суд України» [12].

На міжнародному рівні право на освіту (вищу освіту) передбачене в ст. 26 Загальної декларації прав людини 1948 року, ст. 2 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року, ч. 1 ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 року,

ст. 14 Хартії Європейського союзу про основні права 2000 року, документах Болонського процесу тощо. Підпунктом с п. 2 ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права визначається ступінь вищої освіти, встановлюється її відкритість і доступність з урахуванням здібностей кожної людини та поступовою можливістю отримання її на безоплатній основі [13].

В сучасних умовах воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. [14], науково-практична парадигма українського конституціоналізму набуває певних змін, що обумовлені властивостями воєнного стану як особливого правового режиму, що вводиться в Україні у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень (ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») [15].

Для позначення явища обмеження прав використовується термін «дерогація» – призупинення або припинення дії закону за певних обставин. У міжнародному праві деякі основні акти містять положення про відступ, які дозволяють державі призупинити або обмежити реалізацію певних прав у надзвичайних ситуаціях. Вся філософія відступів базується на принципі суверенітету, оскільки він дає державам можливість «повернути» частину своїх суверенних прав за обставин, коли існування їхньої нації є загрозою [16].

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії цього правового режиму, може бути обмежено конституційні права та свободи людини і громадянина, передбаченні ст. 30, 34, 38, 39, 41–44, 53 Основного Закону, а також запроваджено тимчасове обмеження прав і свобод юридичних осіб у межах і обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Слід спрямувати увагу на приписи ст. 53 Конституції України, які встановлюють, що кожен має право на освіту, держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти в державних і комунальних освітніх закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання, надання державних стипендій учням і студентам тощо [17].

Відповідно до ст. 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону [17]. Президент України приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України.

Призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період не підлягають також студенти та аспіранти, які навчаються на денній формі навчання, але будь-яка освіта в Україні можлива лише завдяки тому, що сили безпеки та оборони стримують російський наступ. Не всі громадяни хочуть робити у це внесок. Проте різниця між чинними військовими та людьми, які намагаються ухилитися, у тому, що перші поставили суспільні потреби вище за індивідуальні. На жаль ми змушені констатувати той факт, що вища освіта стала способом уникнення мобілізації до лав Збройних сил України. Для значної когорти вступників ні рівень університету, ні спеціальність на яку вони вступають не мають ніякого значення.

У Верховній раді зареєстрований законопроект про внесення змін до статті 23 закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», які передбачають скасування відстрочки від призову під час мобілізації для деяких студентів. Стаття 23 закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» передбачає, що за здобувачами професійної (професійно-технічної), професійної та вищої освіти, асистентами-стажерами, аспірантами та докторантами, які навчаються за денною або дуальною формами здобуття освіти, зберігається відстрочка від призову під час мобілізації [18].

Автори законопроекту зазначають, що з початку повномасштабної війни значна кількість військовозобов'язаних використала цю можливість, щоб уникнути призову, і вступили у 2022-2023 роках до навчальних закладів для здобуття освіти рівної або навіть рівнем нижче вже отриманої. За даними в пояснювальній записці, минулого року до навчальних закладів зарахували 106,8 тисяч чоловіків призовного віку, які почали здобувати освіту рівнозначну або нижчу за рівень попередньої освіти. Законопроектом пропонується, щоб під час мобілізації не призивали: здобувачів професійної (професійно-технічної), професійної вищої та вищої освіти, які за денною чи дуальною формами здобуття освіти здобувають рівень освіти, який вищий за раніше здобутий рівень освіти в послідовності, визначеній законом України «Про освіту», якщо навчання було розпочато не пізніше року досягнення претендентом на освіту 30-річного віку, а також докторантів, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти [19].

Аналізуючи проект, що був внесений нардепами Федіром Веніславським, Мар'яною Безуглою та Іриною Констанкевич № 9672 ми загалом підтримуємо їхню ініціативу, адже поточна ситуація не лише дозволяє ухилятися, а й негативно впливає на саму систему освіти. З одного боку, студенти, які завершили бакалаврат і хочуть продовжувати навчання на магістерському рівні, вимушені ходити на семінари разом із немотивованими людьми. Це негативно впливає на рівень дискусії під час занять, а довгостроково — на якість освіти.

В свою чергу на імponує позиція В Братковського, що зазначає навчання в магістратурі починається, як правило, з 1 вересня поточного року, в аспірантурі та докторантурі – не пізніше середини вересня поточного навчального року. Як бачимо, на практиці складається ситуація, коли проміжок часу між тим, коли абітурієнт стає магістрантом чи аспірантом (докторантом) становить щонайбільше чотири місяці. Якщо за цей, досить значний проміжок часу, особі прийде повістка на військову службу в період мобілізації, то отримати відстрочку від її проходження буде практично неможливо. Тому, автором наукової статті пропонується доповнити ч. 2 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» запропонувавши доповнити її пунктом 1/1, вказавши, що не підлягають призову на військову службу під час мобілізації «абітурієнти, які виявляють бажання вступити у вищі навчальні заклади до магістратури, аспірантури та докторантури на денну форму навчання в період, що не перевищує чотирьох місяців після закінчення попереднього навчання». Дана законодавча норма захистить права та законні інтереси осіб, що виявляють бажання продовжувати навчатися на денній формі навчання у вищих навчальних закладах та отримати законне право на відстрочку від проходження військової служби в період мобілізації на час вступної кампанії [20].

Залежно від різних умов (історичних, соціальних, економічних тощо) кожна окрема демократична держава має свій рівень гарантій та захисту прав людини. Проте виклики, з якими стикаються держави в умовах демократії, завжди мають дилему: як вирішити ту чи іншу проблему, не порушуючи при цьому права людини. Розглядаючи особливості визначення конституційного рівня прав людини в Україні, слід звернути увагу на те, що статтею 22 (1) Конституції України закріплено: «Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними».

Разом з тим за статтею 22 (3) визначено, що «При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод». Такий підхід загалом дає підстави зробити висновок про те, що конституційні права людини не обмежені лише текстом Конституції України, а тому мають безпосередній зв'язок із тими гарантіями,

які регулюються поточним законодавством, для якого конституційні права людини є джерелом.

Нам цілком зрозуміло, що держава, в особі компетентних органів державної влади, повинна з розумінням ставитися до громадян, які через сімейні труднощі, проблеми зі здоров'ям та у зв'язку із іншими вагомими причинами тимчасово не можуть захищати територіальну цілісність України, але і громадяни повинні розуміти, що крім прав є і обов'язки, адже найістотніші відносини між суспільством, державою та індивідом, забезпечують поєднання громадських та особистих інтересів, можливість користуватись найбільш вагомими благами життя.

Висновки. Таким чином, в Україні загалом створено достатньо ефективну систему гарантування права громадян на освіту та його окремих складових. Освіта є базисом прогресивного розвитку країни. Повномасштабна війна спричинила непоправимі втрати соціального, економічного та культурного характеру, завдано нищівних руйнувань освітній інфраструктурі, порушено баланс реалізації прав та основоположних свобод громадян. Сьогодні не тільки рівень знань, умінь і навичок властива освіті, а й якість особистісного, світоглядного та культурного розвитку майбутнього покоління. Суспільство в змозі адаптуватись під виклики нового часу, проте відкладати вирішення поточних проблем на невідоме майбутнє на сьогодні немає сенсу.

Література:

1. Права людини в особливих правових режимах: досвід України : монографія / Д. С. Терлецький, О. В. Марусяк, Ю. Д. Батан, М. В. Афанасьєва та ін. ; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. В. Афанасьєвої. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 356 с.
2. Tony Gallagher, Gareth Robinson, Joanne Hughes and David Connolly. Education in conflict-affect-ed areas: Final report. Queen's University Belfast. Dec. 2018. P. 1–31.
3. Варавя І. П., Головка С. Г. Тенденції розвитку та модернізації правової освіти в Україні. *Юридичний вісник* 4 (65). 2022. С. 202–208.
4. Діхтярук А. Поняття та зміст конституційного права на вищу освіту. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2 (23) том 2, С. 35-40.
5. Кузніченко О. В., Ільченко М. Конституційне право на освіту та його захист в умовах євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023.1. С.28-35 DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.1.5>
6. Курко М. Розвиток гарантій права на освіту в Україні. *Юридичні науки*. 2010. 82. С 43-46
7. Melnichuk, O., & Melnichuk, M. (2019). The Right to Education in the System of the Constitutional Rights of Ukraine (Comparative Analysis). *Boletín Mexicano De Derecho Comparado*, 1(154), 539–568. <https://doi.org/10.22201/ij.24484873e.2019.154.14153>
8. Боняк В. О. Конституційне право людини і громадянина на освіту та його забезпечення в Україні: дис. канд. юрид. наук. 12.00.02. К. 2005. 205 с.
9. Мельничук О. Ф. Конституційно-правове забезпечення права на освіту в Україні в контексті європейського досвіду: дис. ... д-ра. юрид. наук.12.00.02. К. 2015. 459 с.

10. Тимошенко М.О. Екологічний зміст права на вищу освіту. *Екологічне право України*. 2018. № 1-2. С. 36-40.
11. Рішення Конституційного Суду України № 5-рп/2004 від 04.03.2004 р. (справа про доступність і безоплатність освіти). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-04> (дата звернення: 06.11.2023)
12. Конституційний діалог: доступність і якість вищої освіти URL: <http://www.ccu.gov.ua/povyna/konstytuciynuu-dialog-dostupnist-ta-yakist-vyshchoyi-osvity>. (дата звернення: 10.11.2023).
13. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права прийнятий в 1966 році/ URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text\\$](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text$). (дата звернення: 10.11.2023).
14. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua> (дата звернення: 10.11.2023).
15. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 10.11.2023).
16. Марущак М. Обмеження права на пересування в умовах воєнного стану: практика України. *Юридичний вісник*. 2022. 3.С. 58-63. DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2022.8>
17. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 10.11.2023).
18. Сайт rada.gov.ua: URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42664> (дата звернення: 10.11.2023).
19. Слово і діло. Аналітичний портал URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/09/04/povyna/suspilstvo/radi-zareyestruvaly-zakonoprojekt-pro-skasuvannya-vidstrochky-deyakux-studentiv> (дата звернення: 10.11.2023).
20. Братковський В. М. Проблемні питання надання відстрочки від призову на військову службу в період мобілізації. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 3 (25). С. 36–40.

References:

1. Terletsykyi, D., Marusiak, O., Batan, D., Afanasieva, M. (2022) Prava liudyny v osoblyvykh pravovykh rezhymakh: dosvid Ukrainy [Human rights in special legal regimes: the experience of Ukraine]: *monografiia-monograph* Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 356 s. [in Ukrainian].
2. Tony Gallagher, Gareth Robinson, Joanne Hughes and David Connolly. Education in conflict-affect-ed areas: Final report. Queen's University Belfast. Dec. 2018. P. 1–31. [in English].
3. Varava, I., Holovko, S. (2022) Tendentsii rozvytku ta modernizatsii pravovoi osvity v Ukraini. [Trends in the development and modernization of legal education in Ukraine.] *Yurydychnyi visnyk- Legal Bulletin* 4 (65). S. 202–208. [in Ukrainian].
4. Dikhtiaruk, A. (2018) Poniattia ta zmist konstytutsiinoho prava na vyshchu osvitu. [The concept and content of the constitutional right to higher education] *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk- Carpathian Legal Gazette*. Vypusk 2 (23) tom 2, S. 35-40. [in Ukrainian].
5. Kuznichenko, O., Ilchenko, M. (2023) Konstytutsiine pravo na osvitu ta yoho zakhyst v umovakh yevrointehratsii. [The constitutional right to education and its protection in the conditions of European integration] *Pivdenoukrainskyi pravnychiy chasopys-South Ukrainian legal journal* 1. S.28-35 DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.1.5> [in Ukrainian].
6. Kurko, M. (2010) Rozvytok harantii prava na osvitu v Ukraini. [Development of guarantees of the right to education in Ukraine.] *Yurydychni nauky- Legal sciences* 82. S 43–46 [in Ukrainian].
7. Melnichuk, O., Melnichuk, M. (2019). The Right to Education in the System of the Constitutional Rights of Ukraine (Comparative Analysis). *Boletín Mexicano De Derecho Comparado*, 1(154), 539–568. <https://doi.org/10.22201/ij.24484873e.2019.154.14153> [in English].

8. Boniak, V. (2005) Konstytutsiine pravo liudyny i hromadianyna na osvitu ta yoho zabezpechennia v Ukraini. [The constitutional right of a person and a citizen to education and its provision in Ukraine] *dys. kand. yuryd. nauk- diss. Ph.D. law of science* Kyiv. 205 s. [in Ukrainian].
9. Melnychuk, O. (2015) Konstytutsiino-pravove zabezpechennia prava na osvitu v Ukraini v konteksti yevropeiskoho dosvidu [Constitutional and legal provision of the right to education in Ukraine in the context of European experience] *dys. d-ra. yuryd. nauk thesis.-dr. law of science*. Kyiv. 459 s. [in Ukrainian].
10. Tymoshenko, M. (2018) Ekolohichniy zmist prava na vyshchu osvitu. [Environmental content of the right to higher education.] *Ekolohichne pravo Ukrainy- Environmental law of Ukraine*. № 1-2. S. 36-40. [in Ukrainian].
11. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy № 5-rp/2004 vid 04.03.2004 r. (sprava pro dostupnist i bezoplatnist osvity). [Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 5-pp/2004 dated 03/04/2004 (case on accessibility and free education)] Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-04> (access date: 10. 11. 2023). [in Ukrainian].
12. Konstytutsiinyi dialoh: dostupnist i yakist vyshchoi osvity [Constitutional dialogue: accessibility and quality of higher education] URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/konstytuciynny-dialog-dostupnist-ta-yakist-vyshchoyi-osvity> (access date: 10. 11. 2023). [in Ukrainian].
13. Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni, sotsialni i kulturni prava pryiniaty v 1966 rotsi [The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights was adopted in 1966] Retrieved from: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text\\$](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text$). [in Ukrainian].
14. Decree of the President of Ukraine № 64/2022 of February 24, 2022 “On the Introduction of Martial Law in Ukraine”. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].
15. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015. [On the legal regime of martial law: Law of Ukraine dated May 12, 2015.] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (access date: 10. 11. 2023). [in Ukrainian].
16. Marushchak, M. (2022) Obmezhenia prava na peresuvannia v umovakh voiennoho stanu: praktyka Ukrainy [Restrictions on the right to movement under martial law: the practice of Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk-Legal Bulletin*. 3. S. 58-63. DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2022.8> [in Ukrainian].
17. Zakon Ukrainy "Konstytutsiia Ukrainy" vid 28 cherv. 1996 r. No 254k/96vr [Law of Ukraine "Constitution of Ukraine" from June 28, 1996, No 254k/96vr. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
18. rada.gov.ua [Website rada.gov.ua] Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42664> (access date: 10. 11. 2023). [in Ukrainian].
19. Slovo i dilo. Analitychnyi portal [Word and deed. Analytical portal] Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2023/09/04/novyna/suspilstvo/radi-zareyestruvaly-zakonoprojekt-pro-skasuvannya-vidstrochky-deyakyx-studentiv> (access date: 10. 11. 2023). [in Ukrainian].
20. Bratkovskiy, V. (2017) Problemni pytannia nadannia vidstrochky vid pryzovu na viiskovu sluzhbu v period mobilizatsii. [Problematic issues of deferment from conscription for military service during the mobilization period] *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. № 3 (25). S. 36–40. [in Ukrainian].